

Megyesi Judit: Nem mi találtuk fel! Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ) nemzetközi aspektusai

Módszertani bevezető

Az iskolai közösségi szolgálat (IKSZ), mint a középiskolás korosztály szociális és életviteli kompetenciáit fejlesztő tanulási módszer, régi elvek és értékek mentén, több filozófiával, illetve vallási hagyománnyal, kultúrkörrel találkozik. Ugyanakkor a szolgálat 2012-ben hazánkban átemelt módszere és keretrendszere többségében amerikai, illetve kisebb hányadban angolszász gyökerekkel bír.

Azon nemzetközi módszerek, mint a study-work (szolgálva tanulás) vagy a school-based service learning (iskola-alapú szolgálat-tanulás), megadták az irányt és a módszertani forrást az első, itthoni „fecskék” módszereihez, majd közvetve indikátorai is voltak a hazai törvény megszületésének. A hazai szakma az IKSZ-modell megalkotásának elméleti forrását John Dewey és David Kolb tanulási elméleteiben gyökereztetni.

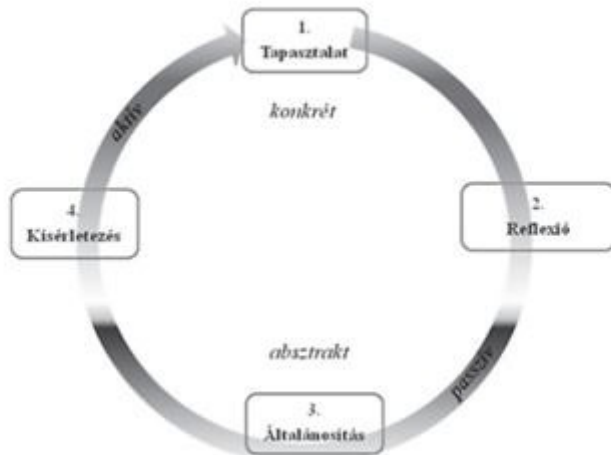
Elméleti források

A cselekedve tanulás vagy tevékenység általi tanulás, tehát a learning by doing módszere John Dewey filozófustól és oktatási reformertől, Amerika egyik legkiemelkedőbb gondolkodójától ered. Megközelítése szerint a leghatékonyabb pedagógiai módszer, ha tudását saját élmény révén sajátítja el az egyén. (Dusapp – Merry 2003:28) Ez a megközelítés a neveléseméleti gyökere a pedagógia eszközként alkalmazható közösségi szolgálatnak. Ez a fajta saját, valós élményszerzés nem csak gondolkodásra és cselekvésre sarkallja az egyént, de amennyiben sikeres, örömforrásként is szolgál. (Vámos 2013 idézi: Matolcsi 2013:71)

A tapasztalati tanulási kör modellje David Kolb, amerikai szociálpszichológus és tanuláskutató megközelítése. Az elmélet a tanulást lépésekre bontja, kör formájában. A kör első lépéseként az egyént éri egy élmény, egy tapasztalás, melyből reflexiót készít el. A reflexiót összeveti eddigi ismereteivel, tudáskészletével és elméletté alakítja át. Az elmélet- és fogalomképzés mentén az

egyén saját véleményét, megállapításokat tesz, melyeket hozzákapcsol a tárolt elméletéhez. Ezt a reflexiót az egyén elhelyezi saját ismeretei közé, beépíti már meglévő tudásbázisába és a következő, hasonló élménnyel történő találkozás során alkalmazza, interpretálja azt. Más közelítések szerint Kolb elmélete nem is kör, sokkal inkább spirál, hiszen a megszerzett ismeretet az újabb és újabb találkozások során újraserkeszti, átalakítja és fejleszti az egyén, így adaptálva, alkalmazkodva az új keretrendszerekhez és környezeti jellemzőkhöz. Ez nem csak mennyiségi, vagy minőségi változást, de új dimenzióbeli megközelítést is jelenthet az egyén tanulási környezetében, amely jóval több, mint az a kezdeti esetleges elméleti ismeret, mellyel a személy rendelkezett a megtapasztalás előtt.

1. ábra: David Kolb tanulási köre (Forrás: Pulinka 2015:37)

Az antropagógia folyamán fenti modellek természetesen nem csak az oktatásba, de az egész élethosszig tartó tanulás folyamatába adaptálhatóak.

A Dewey-modell gyakorlati továbbgondolása a tanulási piramis elmélete. Ez a módszer a leghatékonyabb tanulási folyamatnak a tudásunk mások számára történő átadását tartja, a tanítás művészetét. Ekkor az átadni kívánt ismeret már nem csak megszerzett, de kipróbált, értelmezett és megértett tudás is. Ez a megközelítés sem idegen a hazai IKSZ módszertanától, hiszen több diák kötelező közösségi szolgálatos órái alatt, választása alapján fiatalabb társait korrepetálja, mentorálja. (The Peak Performance Center 2015:1)

2. ábra: Tanulási piramis (Forrás: Young Civil Radio 2016:1)

A tanulási piramis

A fent felsorolt modellek közös eszköztára egyrészt a saját élmény megszerzése és értelmezése, másrészt a megszerzett ismeretek adaptációja, így járulva hozzá az egyén kompetenciáinak fejlesztéséhez.

Nemzetközi trendek

Az egyes európai és Európán kívüli trendek között módszertani és megvalósítási eltérések érzékelhetők: míg bizonyos országokban nagyobb lélegzetvételű, rendszer-alapú modellekkel találkozunk, máshol az eseti, az akciójellegű közösségi szolgálat vagy közösségi tanulás dominál.

Az **Amerikai Egyesült Államok**ban már az 50-es, 60-as években kezdett elterjedni a közösségi szolgálat társadalmi jelensége. Az alulról szerveződő kezdeményezés abból a problémából indult ki, hogy a fiatalok eltávolodtak közösségüktől, kevésbé voltak motiválhatóak. Ezen jelenség felismerését követően, az 1970-es majd 80-as évek során több törvényjavaslat, egyeztetés és fórum kapcsán a szenátus elé került a közösségi tanulás/szolgálat-tanulás ügye, vagyis a service-learning (SL). (Boyer 1987:87-90) A hivatalos fórumok visszatérő problémafelvetésének eredménye képpen 1993-ban jogerőre emelkedett a Nemzeti és Községi Szolgálatról szóló törvény. Ez a tengeren túli jogszabály a hazai köznevelési törvényt közel 20 évvel megelőzte. Az amerikai modell időbeli deklarálásán túl struktúrájában is kissé eltér a magyar trendtől, a kontinens „olvasztótégely” jellemzői miatt az Egyesült Államokban alkalmazott módszertanok multikulturális mintákat hordoznak: jelenségeik között a hagyományos szociális szolgáltatások mellett békemenet szervezések, interkulturális művészi akciók, környezetvédelmi programok, valamint az aktív társadalmi részvételre és kooperációra nevelő közösségi tanulási programok is helyet kapnak. (Jeffrey 2001:39-40)

Tekintettel arra, hogy az Amerikai Egyesült Államokban oktatási kerületekről beszélhetünk, az egyes államokban a közösségi szolgálat keretei és módszertanai kisebb mértékben eltérhetnek. Emiatt elsősorban az alapcélkitűzés közös jellegét kell figyelembe vennünk, mely szerint: *„a közösségi szerepvállalás pedagógiája vagy a szolgálat tanulása egy olyan összetett jelenség, ami ötvözi a tanulási célokat a közösség szolgálatával, oly módon, hogy fejleszti a tanulót és szolgálja a közjót.”* (Bandy 2016:1)

Ezek a közösségi szolgálati tevékenységek a nemzetközi érettségi feltételét képezik Amerikában (is), de a középiskolai kötelezettségeken túl egyes egyetemeken a diploma megszerzéséhez is közösségi krediteket kell teljesíteniük a hallgatóknak. A Michigani Egyetemen az intézmény szemlélete szerint, ugyan kreditért végzik kötelező közösségi szolgálatukat a hallgatók, az elvégzett tevékenység alatt megszerzett tudás az igazi nyeresége az egyetem diákjainak a szolgálat során, így fejlődnek a hallgatók állampolgári és szakmai ismeretei. (Jeffrey 2001:39).

Bár **Kanadában** nincs országosan egységes, kötelező modell vagy jogszabály az iskolai közösségi szolgálatra, de az állam legnépesebb tartományában, Ontarióban, 40 órás közösségi szolgálatot kell teljesíteniük a középiskolai tanulóknak ahhoz, hogy érettségi vizsgát tehessenek. Ez az intézkedés 1999 óta él. (EMMI 2012:15) Egy 2009-es, nem reprezentatív, ontarioi kutatás a fent összefoglalt, amerikai célkitűzésekkel összhangban, de a társadalmi és tanulási célok elérésén túl, Kanadában a személyesség, az örömszerzés és a sikeresség fogalmait is kiemelni a közösségi szolgálat feladatrendszerébe közül. (Padanyi –Baetz –D. Brown – Henderson 2009:4)

Mexikóban a felsőoktatási intézmények hallgatói számára 480 óra szociális szolgálat (Servicio Social) kötelező. Ez a program az oktatási stratégia része, mely nem csak azért jött létre, hogy új struktúrát és szervezeti működést adjon az egyetemi közösségi tevékenységeknek, de eszköz legyen a különböző társadalmi csoportok találkozásában is. Erről a szociális szolgálatról törvény rendelkezik a közép-amerikai országban. A feladatot a hallgatóknak tanulmányaik ideje alatt, a nyári szünetben (júniustól decemberig) kell elvégezniük, regisztrációs köteleességük teljesítését követően. A programmal Mexikóban a hallgatók szociális és fiatalok iránti érzékenyítését, valamint a közösség fejlesztését célozzák meg. (Universidad de Sonora 2016)

Afrikában akciótervek alapján Kenyában, Zimbabweben, Nigériában, a Gambiai Iszlám Köztársaságban és a Seychelle-szigeteken működik Országos Ifjúsági Szolgálat. A **Dél-Afrikai Köztársaságban** az Országos Ifjúsági Fejlesztő Ügynökség (National Youth Development Agency) 2003 óta felelős az Országos Ifjúsági Szolgálat (National Youth Service) működtetéséért. A program a fiatal generáció konstruktív részvételére, a szociális kohézióra, a HIV/AIDS elleni küzdelemre és a fiatalok, mint kihasználatlan humánerőforrás kiaknázására kívánja felhívni a figyelmet. A programot a 2009. évi 54. törvény a nemzeti ifjúsági fejlesztésről helyezi jogszabályi keretek közé Dél-Afrikában. (National Youth Development Agency 2016)

A Servicio País (Szolgáló Ország) **Chile** 1995 óta működő, polgári szolgálatos programja, mely a diplomázott fiatalokat célozza meg. A szolgálat szakmai felügyeletét a Szegénység Leküzdéséért Alapítvány (Fundación Superación de la Pobreza) látja el. A résztvevőket kompetitív módon választják ki a 13 hónapos szolgálatra, melyet a kiválasztott magasan kvalifikált fiatalok – mérnökök, közgazdászok, egészségügyi szakemberek – az ország szegény kistérségeiben látják el. A program a fiatalok kompetenciafejlesztése mellett, az ország decentralizálását is sikerrel szolgálja. (Servicio País 2016)

Európában a brit, a francia és a holland modellek rendszere adhat követendő példákat. **Nagy-Britanniában** 1963-ig kötelező volt az ú.n. országos szolgálat, második világháborús „posztgyakorlatként”. Ennek elvét hozta volna vissza 2010-es újraválasztása esetén Gordon Brown, egykori brit miniszterelnök. A népszerű brit lap, a Telegraph írása szerint a politikus programjában 50 óra kötelező közösségi szolgálatot szeretett volna beemelni az oktatási tervbe, azzal a céllal, hogy a fiatalok a jogok mellett kötelezettségeiket is megismerjék. (Adams 2009). Mivel választási programját nem nyerte meg az egykori miniszterelnök, az ötlet a tervezés fázisáig jutott el.

Jelenleg két, működő módszertana van a közösségi szolgálatnak **Angliában**. Egyrészről a **Nemzeti Állampolgári Részvétel** (National Citizen Service - NCS) formájában évről-évre több, sikeres kísérettségit tett, 16 és 17 év közötti tanuló végez 30 órás közösségi szolgálatot, mindössze 2-4 hét leforgása alatt. A kéthetes felkészítő foglalkozás után a tavaszi, nyári vagy őszi szünetben elfoglaltságot jelentő részvétel során olyan értékekkel szembesülhetnek a fiatalok, mint: a projektszemlélet, a készségfejlesztés, a kapcsolatteremtés vagy a társadalmi felelősségvállalás. A szervezők kimutatása szerint napjainkig több mint 200.000 fiatal kapcsolódott be a programba, emellett a legnagyobb közösségi oldalon 275 ezer követőt számol az NCS. A szolgálati részvételt igazoló tanúsítványt a brit miniszterelnök saját aláírásával hitelesíti, sőt az UCAS-on (angol FELVI) külön menüpontban jelölhetik adataik között az NCS-es tapasztalatokat a felvételiző diákok felsőoktatási jelentkezésükkor. (National Youth Service 2016) A másik akció, az **Országos Szolgálati Terv** (National Service Plan) gondolata David Cameron brit politikustól származik. Cameron 2010-ben tette közzé tervezett oktatási programját, melyről a The Guardian internetes forrásban is számot adtak. (Watt 2010) Az akció kezdetben egyszerű önkéntes programként várta a

16 éves angol fiatalokat, különböző, a társadalom számára hasznos, ingyenes szolgálatok teljesítésére. (EMMI 2012:15) A program célja a szociális felelősségvállalásra való nevelés volt, módszertana pedig a két hónapos, intenzív közösségi munka. Jelenleg a program Nagy-Britannia elmúlt 100 évének legdinamikusabban fejlődő ifjúsági mozgalmaként deklarálódott a brit írott sajtóban, melynek következő szakmai állomása a nemzeti tantervbe történő, strukturált beemelés lehet. (McCann 2015)

Franciaországban a Service Civique vagyis Civil/Polgári Szolgálat heti legalább 24 órában, szerződéses forma szerint foglalkoztat korrekt, ám nem bőséges ellentételezésért (573 euró/hó), társadalmi szolgálatra vállalkozó fiatalokat. A programban 16 és 25 év közötti jelentkezők bekapcsolódását várják, nem csak franciaországi, de a határon túli, elsősorban francia nyelv területi részvételre. A fogyatékos személyeknek a korhatár kibővített: számukra 30 éves korig nyitott a szolgálat. A program során 6-12 hónap közötti időintervallumban végeznek különböző közösségi és szociális tevékenységeket a résztvevők, azért, hogy szembe nézzenek és reagáljanak a társadalmi és környezeti kihívásokra. A jelentkezők kilenc területen vállalhatnak közösségi munkát: az oktatás, a szolidaritás, az egészségügy, a kultúra és szabadidő, a környezet, a nemzetközi és humanitárius fejlesztés, a hagyományőrzés, és a polgárság, a sport, valamint a katasztrófa-elhárítás területén. (Service Civique 2016)

Hollandiában 2007-ben vezették be minden középfokú, érettségit adó oktatási intézményben a kötelező, 30 órás társadalmi gyakorlatot (Maatschappelijke Stage). A közösségi szolgálat holland formája sokrétű és sokszínű: az iskolák saját hatáskörük szerint dönthetnek arról, mely évfolyamon, milyen (tanórai vagy épp tanórán kívüli) keretben biztosítanak teret diákjaik számára a kötelezettségek teljesítéséhez. Ez a program először a 2011-ben érettségizettekre rótt feladatokat. A gyakorlatot hetente egyszer, három hónapon keresztül kellett ellátniuk a diákoknak. Forráshiányra hivatkozva a holland kormány a 2018-ban érettségiző tanulókra már visszavonta a társadalmi gyakorlat kötelező jellegét. 2015-től az iskolák saját, önkéntes hatáskörükben dönthetnek a program folytatásáról. (Bodó 2014:12-14)

Következtetések

Az iskolai közösségi szolgálat tehát közel sem magyar találmány. A hazai, 2012-es jogszabályalkotást komoly, nemzetközi trendek, illetve formalizált modellek előzték meg. A magyar törvényi keretek közé emelt módszertan és struktúra jól beágyazott pedagógiai megközelítés, mely figyelembe veszi az itthoni szokásokat és sajátosságokat az európai és kontinensen túli jó gyakorlatok esetleges adaptálásával. A nemzetközi modellek megismerése mellett azonban csak kellő kritikai- és realitás érzékkel lehet esetlegesen, úttörőként beemelnünk további elemeket a határon túli gyakorlatokból. Lehetséges, hogy az a modell, amely egyes országokban gazdaságilag, illetve interkulturális szempontok szerint megalapozott, hazánkban idegen.

Jelen nemzetközi kitekintés célja az volt, hogy a teljesség igénye nélkül, kiemelkedő mintákat adjon a szakemberek kezébe. Legyen az a pedagógiai modell, a jogszabályi környezet vagy épp a keretrendszer az indikátorszámokkal.

Ahhoz, hogy az iskolai közösségi szolgálatot megfelelő eszközként alkalmazhassuk Magyarországon, illetve akár annak a lehetséges kiterjesztését, továbbgondolását készítsük elő, érdemes nemzetközi szemüvegen keresztül vizsgálnunk az itthoni kereteket. Azok a határon túli

minták, melyek sikeres humán-erőforrás fejlesztési rendszereket valósítanak meg (USA, Nagy-Britannia, Hollandia vagy Kanada), számunkra is megfontolandó modelleket alkalmaznak.

Felhasznált irodalom:

- Adams, Steven (2009): Gordon Brown to force teenagers to do community work. Elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/5144396/Gordon-Brown-to-force-teenagers-to-do-community-work.html>, letöltés: 2016. június 6.
- Bandy, Joe (2016): What is Service Learning or Community Engagement?. Elérhető: <https://cft.vanderbilt.edu/guides-sub-pages/teaching-through-community-engagement/>, letöltés ideje: 2016. május 8.
- Bodó, Márton (2014): Egy jó gyakorlat: a közösségi szolgálat implementációja a nemzetközi tapasztalatok tükrében. Előadás. Hajdúszoboszló, 2014. október 9.
- Boyer, Ernest LeRoy (1987): A közösségi szolgálat: az iskola és az élet összekapcsolása.. In: Berencz, Mercedes – Lehotzky, Zsuzsanna (2005) (szerk.) Demokrácia és állampolgárság: A közösségi tevékenységből való tanulás. Budapest, Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, 87-90. p.
- Dusapp, Anne – Merry, Peter (2003) (szerk.): T-Kit 3 Projektmenedzsment. Budapest, Mobilitás Nemzetközi Igazgatósága, 27-30. p.
- EMMI (2012): Segédlet az iskolai közösségi szolgálat megszervezéséhez. Budapest
- Jeffrey, Howard (2001): A jó gyakorlat alapelvei a közösségi tevékenységből való tanulás pedagógiájában. In: Berencz, Mercedes – Lehotzky, Zsuzsanna (2005) (szerk.) Demokrácia és állampolgárság: A közösségi tevékenységből való tanulás. Budapest, Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, 34-40. p.
- Matolcsi, Zsuzsa (2012): Iskolai közösségi szolgálat, mint pedagógiai eszköz. Neveléstudomány, 2013. 4. szám, 70-83. p.
- McCann, Kate (2015): Andy Coulson: David Cameron must make National Service compulsory to curb extremism and leave a legacy. Elérhető: <http://www.telegraph.co.uk/news/politics/12048386/Andy-Coulson-David-Cameron-must-make-National-Service-compulsory-to-curb-extremism-and-leave-a-legacy.html>, letöltés: 2016. június 7.
- National Youth Development Agency (2016): What is national youth service?. Elérhető: <http://www.nyda.gov.za/National-Youth-Service-Programme/Pages/default.aspx>, letöltés ideje: 2016. június 1.
- National Youth Service (2016): NCS for your teen. Elérhető: <http://www.ncsyes.co.uk/ncs-for-your-teen>, letöltés: 2016. június 9.
- Padanyi, Paulette – Baetz, Mark – D. Brown, Steven – Henderson (2009): Does required volunteering work? Results from Ontario's High School Community Service Program. Southern Ontario Social Economy Research Alliance, Spring 2009
- Pulinka, Ágnes (2016): Loyolai Szent Ignác tanulási elmélete. Vezetéstudomány, XLVI. évf. 2015. 5. szám, 34-44.p.
- Service Civique (2016): Qu'est-ce que le service civique?. Elérhető: <http://www.service-civique.gouv.fr/page/presse>, letöltés: 2016. június 9.
- Servicio País (2016): Historia. Elérhető: http://www.serviciopais.cl/#sp_servicios, letöltés ideje: 2016. május 20.
- The Peak Performance Center (2015): Learning pyramid. Elérhető: <http://thepeakperformancecenter.com/educational-learning/learning/principles-of-learning/learning-pyramid/>, letöltés ideje: 2016. május 3.

- Universidad de Sonora (2016): Convoca. Elérhető:
<https://altar.uson.mx/tutorias/serviciosocial/CONVOCATORIA%20DE%20SERVICIO%20SOCIAL%20PARA%20ADOLESCENTES%20Y%20JUVENES%20DE%20SONORA%202016.pdf>, letöltés ideje: 2016. június 1.
- Watt, Nicolas (2010): David Cameron sets out 'national service' plan for teenagers. Elérhető:
<http://www.theguardian.com/politics/2010/apr/08/david-cameron-michael-caine-youth-programme>, letöltés: 2016. június 1.
- Young Civil Radio (2016): Tanulási piramis. Elérhető:
<https://youngcivicroadiohu.wordpress.com/fogalomtar/>, letöltés ideje: 2016. május 10.